

Biologické dozory na dopravních stavbách

Martin Dušek, Přemysl Bureš, Radek Hromádka, Vlastimil Bogdan

Velké infrastrukturní dopravní stavby v extravilánu (a nejen tam) většinou představují velký zásah do přírody a krajiny. Tyto negativní dopady lze do značné míry snížit komplexem zmírňujících a kompenzačních opatření. Zejména druhá jmenovaná skupina může

představovat příležitosti – například pro tvorbu nových biotopů. Všechna opatření však musí být realizována správně včetně často rozhodujících detailů, což ale bohužel není samozřejmostí, pokud se na nich nepodílí odborníci z řad techniků i biologů.

Dočasné migrační bariery jsou důležitým opatřením na ochranu obojživelníků, plazů a dalších drobných obratlovců. Foto Radek Hromádka

Vznik dočasných vodních ploch v prostoru stavby může znamenat velký problém, pokud se k nim na jaře dostanou obojživelníci. Foto Přemysl Bureš

Velká část těchto opatření je nařízena orgány ochrany přírody v rámci výjimek z ochranných podmínek zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Mohou však vyplývat také z podmínek závazného stanoviska EIA a také dalších povolení – například zásahů do významných krajinných prvků apod. Tyto podmínky přejímá stavební povolení a po jeho vydání panuje u některých aktérů pocit, že nárokům ochrany přírody bylo učiněno zadost, případně že v rámci kolaudace stavby provede orgán ochrany přírody kontrolu a to je vše. Tedy jinými slovy, že dodržování všech podmínek v průběhu stavby nebude kontrolováno, a tudíž nemusí být ani striktně dodržováno zhotovitelem. Naštěstí se stala standardní součástí příslušných povolení podmínka nařizující stavebníkovi tzv. biologický dozor. Ten je důležitý proto, že v celém průběhu stavby dohlíží na dodržování všech podmínek a jejich průběžné plnění. Není však jen „hlídačem“ dozorujícím zhotovitelskou stavební firmu, ale také jejím partnerem, který napomáhá operativně řešit náhle vzniklé nepředvídané problémy, které se objevují na každé stavbě, a to i na té nejlépe a nejpodrobněji vyprojektované.

Čím začít

Provádění biologického dozoru při realizaci dopravních staveb není podmíněno žádnou oficiálně obecně platnou certifikací. Základním

pravidlem je, že osoba, která ho vykonává, musí být dostatečně odborně zdatná a fundovaná. Zároveň je žádoucí, aby měla základní technické znalosti z oborů příslušných staveb. Výkon funkce biologického dozoru, zkráceně též biodozoru, začíná obvykle až v realizační fázi stavby nebo těsně před ní. Z toho vyplývá, že zpravidla není účastníkem procesu tvorby projektové dokumentace ani procesu vydávání stavebního povolení. To není šťastné, protože v řadě aspektů by úprava projektu výrazně omezila některé střety při jeho realizaci. Prvotním úkolem biodozoru je tak provedení analýzy environmentálních rizik. Jedná se o vytipování nejpravděpodobnějších problémů a střetů. Výsledky této analýzy jsou předány investorovi a zhotoviteli, který by je měl zapracovat do realizační dokumentace. Ideální je, pokud je možné před zahájením stavby prověřit v terénu stav biotopů a přírodních složek, zejména pak nejvíce ohrožených (zde myšleno stavbou) zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. V praxi na to však bohužel nebývá čas, protože biodozor začíná svoji činnost často bezprostředně před zahájením stavby.

Základní činnosti biologického dozoru

Základním úkolem biodozoru je kontrolovat plnění všech podmínek environmentálních povolení, tedy rozhodnutí a stanovisek,

včetně závazného stanoviska EIA. V první řadě jsou to termíny. Ty bývají limitující například u kácení dřevin, skrývek zeminy nebo úprav a přeložek koryt vodních toků. Biologický dozor má často (záleží na formulaci v příslušném povolení) pravomoc tyto termíny upravovat, pokud k tomu má dostatečné odborné důvody. Obvykle v praxi nebývá problém s nedodržováním těchto termínů ze strany zhotovitele, naopak překvapivě občas postrádají logiku orgánem ochrany přírody předepsané časové periody. Velmi často se jedná o paušální směřování skrývek a iniciálních zemních prací do zimních měsíců, kdy však takto mohou být zničena zimoviště plazů a obojživelníků. Ovšem zažili jsme i případ zákazu skrývek v podzimních měsících z důvodu hnízdění ptáků...

Dále je častou podmínkou vybudování dočasných bariér proti vnikání obojživelníků, plazů a případně dalších drobných obratlovců do prostorů staveniště. Tyto bariéry jsou přitom budovány nejen napříč tahovými cestami na místa rozmnožování, ale také kolem zimovišť uvnitř stavebního koridoru. Zde je nutné dbát na včasné vybudování ještě v době aktivity těchto taxonů. Pokud je prostor budoucího staveniště důkladně obehnan bariérami, lze v tomto koridoru obojživelníky a plazy odchytat a přemístit vně staveniště. Potom je možné například skrývky provádět i v podzimních a zimních měsících.

Dále jsou prováděny transfery zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. Zejména u rostlin je nutné dbát na sezónní specifika a počítat s dostatečným časovým předstihem pro tento transfer. Naopak v případě živočichů, s výjimkou vodních, bývají záchranné odchyty a přemísťování méně časté, protože jim lze předejít kombinací preventivních opatření (například již zmiňovaných mobilních zábran).

Stavebními objekty, při jejichž realizaci musí být biologický dozor dostatečně přítomen, jsou úpravy koryt vodních toků a podmostí. Standardním kompenzačním či zmírňujícím opatřením u každé větší dopravní stavby jsou náhradní výsadby dřevin a zatravnění ploch, přičemž je důležité kontrolovat nejen provedení, ale i následnou péči. V neposlední řadě potom musí biologický dozor celý prostor stavby průběžně sledovat a v případě neočekávaných událostí operativně jednat tak, aby v první řadě ochránil zvláště chráněné druhy živočichů. Jedná se například o nečekaný výskyt živočichů na staveništi nebo různé typy havárií.

Nejčastější problémy při výstavbě

Jak to bývá obvyklé, nejrizikovější faktor je ten lidský. Mnoho problémů přináší nerespektování podmínek zhotovitelem. Nejčastěji se tak děje při úpravách a přeložkách vodních toků v podmostí a okolí staveb, kdy jsou předepsané parametry (nezpevněné břehy, členité dno apod.) okázale ignorovány a nahrazeny zcela technickou úpravou i tam, kde to není nezbytné z důvodu stability stavebních objektů. Je potom velice obtížné již provedenou úpravu měnit a logicky je to provázáno velkým odporem zhotovitele. Dále velice často nejsou respektována pravidla pro ukládání zemin a dalšího materiálu v místech dočasných záborů a také pravidla pro předcházení šíření invazních druhů rostlin. Specifickým problémem bývá u některých zhotovitelů opakované ničení dočasných migračních bariér při stavební činnosti. Budování trvalých bariér je často provázáno, vesměs ve snaze po finančních úsporách, velkou mírou kreativity stavebních firem, která je však velice často korunována jejich nefunkčností.

Samostatnou kapitolou je realizace náhradních výsadb ve formě ozeleňovacích objektů, které jsou přímou součástí stavby. Rozpor se závazným stanoviskem EIA a druhovou výjimkou bývá zakotven velmi často již v projektové

Jedním z častých kompenzačních opatření je budování tůň a mokřadů v okolí stavby. Foto Radek Hromádka

dokumentaci, která nerespektuje předepsanou pokryvnost výsadb keřů, druhové složení dřevin apod. Zde si opět dovolíme poukázat na již výše uvedenou skutečnost, že biologický dozor bohužel nebývá již při tvorbě projektové dokumentace. Dalším problémem, tentokrát na straně zhotovitelů, jsou minimální ceny za výsadby dřevin v nabídkách. Již při letmém pohledu do rozpočtů bývá jasné, že není možné za předložené ceny ani nakoupit vitální sazenice v požadovaném sortimentu a kvalitě, natož je ještě vysadit a zajistit adekvátní povýsadbovou péči. Realita je potom taková, že jsou využívány dřeviny vyřazené a nekvalitní, což se samozřejmě projevuje na jejich přežívání a vitalitě. Problémem bývají rovněž zálivky, kterých je nutné provádět zhruba 3–4násobné množství oproti době před cca 15 lety. A protože jsou zálivky drahé, často se omezují.

Provozní problémy

Základním problémem dlouhodobé udržitelnosti některých opatření je časově omezená povinnost jejich provádění pro investora. Typickým příkladem může být například vzorově provedená obnova a údržba lesostepi na jedné stavbě, která však po skončení platnosti výjimky bude velmi pravděpodobně ukončena. Podobně problematická je péče o všechna dlouhodobá kompenzační opatření, jako jsou budky pro

netopýry, plazníky a různé typy managementů, pokud nejsou na pozemcích investora. Jediným opatřením, u kterého je teoreticky zaručena dlouhodobá péče, jsou výsadby dřevin. Ta ovšem i zde v praxi absentuje, po základní povýsadbové péči, trvající maximálně 5 let, bývají dřeviny ponechány zcela svému osudu až do doby, než se jako vzrostlé stanou problémem pro bezpečnost dopravy. Z pohledu biologického dozoru je obecným problémem skutečnost, že končí obvykle s fyzickým ukončením stavby, v lepším případě při kolaudaci. Provozní fáze tak již nemá odbornou kontrolu, s výjimkou náhodných kontrol ze strany orgánů ochrany přírody.

Úvahy do budoucna

Je nezbytné, aby se biologický dozor stal standardním aktérem všech velkých staveb, a to již při projekci a také v provozní fázi. V tomto ohledu je nutné provádět osvětu investorů, protože jejich logickou prioritou jsou technické a ekonomické parametry staveb a ochrana přírody tvoří jen jednu z okrajových podmínek. Je potřeba znovu a znovu na konkrétních případech v praxi všechny aktéry včetně zhotovitelů přesvědčovat o tom, že včasné a preventivní řešení všech environmentálních podmínek jejich řešení zjednoduší a zrychlí. Ubyde tak vážných střetů při výstavbě a zvýší se i prestiž ochrany přírody v tomto oboru. ■